

«Швидко росте тільки бур'ян» *

З кожним роком Національний університет «Києво-Могилянська академія» все більше і більше відвоює втрачені в віках позиції й наново здобуває славу першого вузу держави. За шість років становлення цей заклад посів визначне місце серед українських вузів. Його викладацький корпус, крім плеяди українських талановитих вчених, нараховує багато зарубіжних професорів зі світовим ім'ям. Його випускники користуються неабияким попитом на ринку праці. В чому полягає феномен Академії? На це та інші запитання відповідає президент університету Вячеслав Брюховецький.

- Вячеславе Степановичу, на сьогодні авторитет університету безперечний. А з чого все починалося?

- Ідея відновлення Києво-Могилянської академії витала в повітрі на початку дев'яностих років - це була гарна ідея. Працюючи за кордоном, мені було прикро за наших студентів, які набагато цікавіші, ніж задоволені життям канадці чи американці. Тому, повернувшись в Україну, я вирішив узятися за відродження цього, колись дуже відомого, закладу. Але на початку я навіть наполовину не усвідомлював того, наскільки це складно. Напевно, тому і взявся. Сьогодні я б на це вже не пішов.

- Ідея - це прекрасно. Але для реалізації будь-якої ідеї треба гроші. Як цю проблему вирішили ви?

- Це якраз свідчило про те, що ми не розуміли, за що беремося. Ми, звичайно, знали, що нам потрібні кошти, але навіть не

увяляли, скільки їх треба. Початок поклав Леонід Кравчук, який виділив зі свого фонду 300 тисяч карбованців.

У той час це здавалося мені фантастичною сумою. Але вже через кілька місяців стало очевидним, що пройде ще місяць, два, три, і мені не буде чим платити зарплату навіть тим кільком людям, які тут працювали. Тоді на допомогу прийшла держава. Університет було включено в бюджет. І треба сказати, до 1994 року ця підтримка була досить вагомою. Як на наші умови, звичайно. Принаймні те, що закладалося в бюджет, ми й одержували. Починаючи з 1994 року, на жаль, ситуація змінилася, і з бюджету ми отримуємо дедалі менше. Наприклад, минулого року одержали тільки 12 % коштів, необхідних нам. Передбачаємо, що такий самий показник буде й у цьому році. Тому постала необхідність шукати кошти. То нам більш-менш вдається.

- Поділіться, будь ласка, досвідом.

- Є два шляхи пошуку грошей. Насамперед можна встановити величезну плату за навчання. Студенти з'являться, але не такі талановиті, які є зараз. Бажаючих заплатити і вчитись сьогодні дуже багато. Серед них навіть можна влаштувати конкурс. Але ми не пішли цим шляхом, тому що це відразу знизило б рівень студентів і тоді Києво-Могилянська академія була б собі звичайнісіньким навчальним закладом. Ми пішли шляхом пошуку коштів через спеціальний відділ, який створили самі, - відділ залучення коштів. Це нормальна структура, яка практикується в американських університетах (які, власне, і живуть за рахунок такої системи).

Крім того, нас підтримували люди як в Україні, так і за кордоном. Але така підтримка - то невеликі кошти. З часом ми стали набиратися досвіду - почали працювати з різними фондами і отримувати гранти, яких, до речі, досить багато. Є, наприклад, грант на \$ 4 млн, який ми отримали на магістерську програму з економіки. Ми цих коштів фактично не маємо, хоча, звичайно, вони працюють на університет - це оплата праці зарубіжних викладачів, яка значно вища за нашу. Інакше ми б не мали можливості їх запросити.

У травні, наприклад, ми отримали символічний чек на \$100 тис. від «Сітібанку». Я, звичайно, дуже вдячний цій організації, але не варто перебільшувати значення цих грошей, бо ми їх ніколи не матимемо на своєму рахунку. За цей грант ми запросимо двох американських професорів і двоє наших студентів поїдуть на стажування в Америку.

* Компаньон. - 1998. - № 23. - Червень. - С. 38, 40 - 41.

Зрештою, навчилися самі трохи заробляти гроші за рахунок різноманітних курсів, які в нас працюють, через співпрацю з різними установами, які роблять нам ремонт. Частину приміщень віддали міжнародному центру перспективних досліджень. До нас приїжджають фахівці з «Брітш кон-салд», Гете-Інституту, створюється бібліотека Американського дому. Ми прагнемо створити такий собі осередок інтелектуалів, тому майже не працюємо з комерційними структурами. Не працюємо не тому, що не хочемо, - просто для університету важливіше, щоб у нас були тісні контакти з Гете-Інститутом, або Британською радою, або бібліотекою Американського дому, все це створює додаткові силові інтелектуальні поля. Так от і виживаємо.

- Університет «Києво-Могилянська академія» - комерційна структура?

- На сьогодні це державний університет. Хоча розпочинали в такому статусі. Потім стало зрозуміло, що таку «машину», якою зараз вже є Академія, підняти без підтримки держави, власноруч, просто неможливо. Тому статус змінили, і нині він досить специфічний - дозволяє нам бути автономним самоврядним університетом і підпорядковуватись не Міністерству освіти, а Кабінетові Міністрів. Це нам дає реальну свободу, те, чого не мають інші навчальні заклади. Це наша принципова позиція, оскільки ми пропонуємо специфічну модель навчання, а в рамках Міністерства освіти ми б її не змогли здійснити. Тут це нам вдалося і, я думаю, успішно.

- Сьогодні існує багато вузів, як приватних, так і державних, але Києво-Могилянська академія надто відрізняється від них? У чому все ж полягає феномен Академії?

- Ми не намагалися здобути визнання чи якісь вигоди дуже швидко. Я завжди налаштовував людей на тривалу роботу, поступову, крок за кроком, тому що швидко росте тільки бур'ян. Можна, звичайно за один рік наробити шурхоту, шуму, але наша позиція така - менше галасу, і щодня впроваджувати нові ідеї й дуже послідовно дотримуватися своїх принципів, водночас переглядаючи їх. Ми багато що змінили з попередньої концепції. Життя показало, що там десь ми помилялись, там не так треба було зробити. Це по-перше.

По-друге, складовою частиною успіху є те, що нам повірили видатні викладачі й прийшли до нас працювати. І основним, на мою думку, власне генеруючим принципом, є сам принцип відбору студентів. Він дуже жорсткий, анонімний, і за його допомо-

гою перевіряються не просто вузькі знання - це комплексний тест, що допомагає у перевірці здібностей людини до навчання. Крім того, у нас неможливі хабарі, різні телефонні дзвінки. Хоча вони кожного року є, і я вже звик до цього. Позаминулого року мені вперше погрожували через ці принципи, причому з дуже високих кабінетів, з Кабінету Міністрів.

Сьогодні той скепсис, який був спочатку в багатьох людей, змінився вже зовсім іншими почуттями. Складовою частиною цих почуттів зазвичай є і заздрість.

З другого боку, рівень студентів говорить сам за себе. А все починається дуже просто - від тестування, яке ми проводимо в традиційну другу неділю липня. Раніше тести перевіряли викладачі, зараз ми закупили комп'ютерні програми, за допомогою яких перевіряються роботи абітурієнтів. Крім того, самі тести постійно вдосконалюються. Основне те, що ми підбираємо талановитих студентів. Звідси і авторитет, і все інше.

- Чи навчання в Академії платне?

- З оплатою навчання у нас вийшла дуже цікава історія. Але принцип у нас незмінний - спочатку знання, а проблему з грошима ми потім вирішимо. Звичайно, у нас є контрактники, але їх дуже мало. Приблизно на півтори тисячі студентів 50 контрактників. Ми їх приймаємо дуже вибірково.

Студент у нас дуже дорогий. У рік він нам обходиться в 9 тисяч 900 гривень. Це пов'язано з великими капітальними затратами. Будівництво, ремонт - це все також гроші, яких держава не дає. Скажімо, ми маємо найкращий комп'ютерний парк серед університетів України, але не одержали жодної копійки від держави. Все, що є, ми дістаємо власними силами. Цим і виправдовується плата за навчання. Перший рік навчання складала сума, еквівалентна 10 долларам на рік. На мене показували пальцем. Звичайно, це була символічна сума, бо навіть тоді це були дуже малі гроші. Ну але на той момент питання було не в грошах, треба було просто привчити - за освіту необхідно платити. (Я прихильник платної освіти з певними соціальними гарантіями. Ті діти, які не можуть заплатити, але здібні, нехай навчаються за рахунок пільг.) Це була перша частина нашого плану.

Через два роки плату за навчання ми підняли до суми, еквівалентної 200 долларам на рік. Але одночасно й запропонували всім без винятку студентам роботу в університеті. Вони працюють десять годин на тиждень протягом трьох місяців, виконують найрізноманітнішу роботу: допомагають секретареві, роблять

набір на комп'ютерах, чистять приміщення. Хто відпрацював - той не платить нічого. Хто не хоче працювати, мусить платити 200 доларів. Майже всі працюють. Це була друга частина плану.

Третя частина вже реалізується другий рік. Тепер платня складає для студентів другого-шостого років навчання 2 тисячі доларів. Але треба сказати, що ще жодна людина не заплатила ні копійки. Нам, звичайно, ці гроші вкрай необхідні. Але я не дуже цим переймаюсь, бо умова залишилася та сама - робота. Правда, це одна з цеглинок нашого плану по залученню коштів.

На даному етапі ми звертаємося до різних організацій, до фізичних осіб з пропозицією відкрити нам грант. Інакше кажучи, внести на рахунок університету 2 тисячі доларів і оголосити, що є певний грант, який призначається для оплати навчання певного студента. Як це воно буває на практиці? Ну, скажімо, один чоловік свого часу переслав на наш рахунок 10 тисяч доларів на проведення студентами розкопок у Трипіллі. Що таке 10 тисяч доларів для археологічної експедиції? Це мізер. Тому я запропонував інший варіант застосування цих грошей. Ми оголосили конкурс на найкращу роботу по трипільській культурі. Чотири переможці отримають гранти по дві тисячі доларів і таким чином сплатять за своє навчання. А на дві тисячі, що залишаються, ми видаємо книжку. Ця ідея сподобалася.

І таких грантів є багато, це дозволяє нам акумулювати гроші для того, щоб робити ремонт, купувати ті самі комп'ютери, щоб утримувати Інтернет. Та й багато інших є витрат. На жаль, за кордон ще жодного студента чи викладача за гроші університету ми не відправляли. Я кажу: на жаль, бо це треба робити.

- У перші роки створення Академії ви мали тільки один будинок. Зараз уже всі будинки, які історично ваші, належать вам. Яким чином вдалося вирішити є питання?

- Це довга історія, яка тривала кілька років. Два місяці тому ми забрали останній будинок, який належить нам історично. Всі приміщення можна було легко забрати ще в 1992 році, коли мені вдалося різними правдами і неправдами здобути одну кімнату. Тоді на хвилі ейфорії відродження Києво-Могилянської академії люди з Адміністрації президента України радили підготувати проект указу про передачу приміщень, які належали нам історично. Обіцяли підписати цей указ через два дні. Але я помірку-

вав і вирішив, що все одразу нам не треба: грошей не було, а все це в жахливому стані. Тому вирішили відбирати все поступово. Дуже цінну пораду з цього приводу мені дав тодішній мер Києва, який застерігав, що указ може відмінити наступний президент і приміщення заберуть, як тільки зрозуміють, що вони є величезною цінністю. Тому ми підготували декрет Кабінету Міністрів про передачу цих будинків, який має право скасувати лише Верховна Рада. Тепер всі вони належать нам, хоча були спроби їх забрати. Намагався це зробити і Валерій Пустовойтенко, і Володимир Горбулін. Повернення приміщень - болісний процес. Багатьох колишніх мешканців виселяли судові виконавці. Зараз все це позаду, і проблема вже у тому, як ці будинки оживити. Викручуємося якимось самі. Наприклад, приходять люди і пропонують відремонтувати те чи інше приміщення. Саме так і був відремонтований мій кабінет.

- У навчальному плані чим університет «Києво-Могилянська академія» відрізняється від інших?

- Зараз згідно з концепцією розвитку освіти в Україні ми всі переходимо на присудження кваліфікації бакалавра і магістра. Але з мого досвіду і розуміння того, що робиться в більшості навчальних закладів, - це просто перейменування існуючих програм. Наша бакалаврська освіта - це базова освіта, де людині дається широке поле знань. Вона ґрунтується на американській моделі, але з певними модифікаціями. Ми запропонували систему, яку можна порівняти з трикутником. На початку навчання студент має змогу змінити спеціалізацію. Приходячи на заняття, перші два тижні студент може ходити по аудиторіях, відвідувати лекції будь-якого професора. Він сам вибирає, що йому слухати, а що ні. Інакше кажучи, перебуває у нижній частині своєрідного трикутника. З часом, на наступних курсах, він все ближче підходить до спеціалізації, або до вершини цього трикутника, і коло необхідних йому знань звужується тепер уже до визначених дисциплін.

На жаль, у нас є й обов'язкові курси, які, як я вважаю, зовсім не потрібні. Але держава вимагає їх викладання, наприклад колишня цивільна оборона. В університеті дві робочі мови - українська і англійська. Я вважаю, що при такому підході студент формується як особистість. Це важливо, і ми завжди кажемо, що найперше їхнє завдання - реалізувати себе. Раніше жили за принципом «Раніше думай о Родині, а потім о себе». Це хибний

підхід, тому що людина насамперед мусить реалізувати себе, а вже потім вона буде корисною для батьківщини. Але повернімось до нашої системи освіти. Кожний курс має певну кількість балів. Для того щоб отримати бакалаврський диплом, необхідно набрати 120 балів. Ми вимагаємо, щоб наші студенти, скажімо, факультету гуманітарних наук, прослухали якийсь курс на факультеті економічних чи природничих наук. Студент має право сам формувати, що, коли і на якому курсі йому слухати.

За курсом бакалаврів йде магістерське навчання, яке є вузькою спеціалізацією, де навчання проводиться вже не за підручниками, а за найновішими науковими публікаціями. Звичайно, щоб нормальною була магістерська програма, необхідно, щоб бібліотека мала, як мінімум, 10 найкращих журналів у певній галузі. За ними в основному вже вчать студенти. У магістрів дуже багато наукової роботи. Я вважаю, що наші студенти вже на магістерській роботі можуть захистити кандидатську дисертацію. Тому ми робимо скорочений варіант аспірантури - два роки, а не три, як в інших вузах. Цього року ми відкриваємо аспірантуру, куди прийматимемо тільки випускників магістерських програм і випускників інших вузів. Бакалаврів до аспірантури не приймаємо.

1 вересня у нас читається тільки одна лекція - для всіх бажаючих, її читає будь-який відомий професор на тему, яку він сам обирає. У нас вже були справді видатні люди, такі, як живий класик філософії Поль Рекьор. У цьому році буде читати лекцію відомий російський вчений Сергій Аверінцев, до речі, англійською мовою.

Записала
А. Кринична